

2

3

Uničujoči vpliv kmetijske politike na travniške ptice

// Tomaž Jančar

1: Upadanje populacij travniških vrst v Sloveniji po vstopu v Evropsko unijo dobiva dramatične razsežnosti. vir: DOPPS

2: Videti je, da so velikemu škurhu (*Numenius arquata*) v Sloveniji šteti dnevi. Pogubile ga bodo stotine milijonov evrov uničujočih kmetijskih subvencij, ki jih mukoma zbiramo davkoplačevalci po vsej Evropi. foto: Kajetan Kravos

3: Populacija vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) je zaradi slabšanja stanja kmetijske krajine v Sloveniji tik pred dokončnim zlomom. foto: Borut Rubinič

Vedno znova mi pride na misel preroška napoved Luisa Coste, ki jo je izrekel skupini ornitologov na Knežjem gradu nad Celjem spomladi 2002. Takrat je bil koordinator IBA na Portugalskem, Slovenija pa se je z velikimi koraki približevala članstvu v Evropski uniji. Luisa je očarala zelena savinjska ravnica, ki prehaja v gričevje z imenitno tradicionalno kmetijsko krajino: »*Res je lepa vaša dežela. Z vstopom v Unijo boste postali bogata država, a vsa ta čudovita krajina bo zaradi evropskega denarja uničena.*«

Pri napovedi o bogati državi se je zmotil, glede uničevanja kmetijske krajine pa žal ne. Ekstenzivna kmetijska krajina v resnici pospešeno izginja. Marsikje so bila izvedena obsežna združevanja zemljišč ali komasacije, izginjajo mejice, preoravajo in osušujejo se ekstenzivni travniki, preostali travniki pa se vse bolj spreminjajo v sterilne monokulture večkrat na leto košene trave. Iz dneva v dan podeželje izgublja podobo vrhunske kmetijske krajine.

Očitno slabšanje stanja kmetijske krajine ne more biti brez posledic za stanje populacij ptic, ki v njej gnezdi. Na vseslovenskem nivoju slabo stanje razkriva raziskava *Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine*, ki jo od 2008 DOPPS opravlja vsako leto. Gre za obsežno kvantitativno raziskavo, v kateri vsako leto popišemo okoli 150 kilometrov transektov. Od tedaj so v povprečju ptice kmetijske krajine v Sloveniji upadle za 22 %. Še slabše gre vrstam, ki so vezane na travnike. Te so med letoma 2008 in 2013

upadle kar za 33 %. V petih letih za tretjino! Dve obsežni raziskavi ptic v Kozjanskem parku v letih 1999 in 2010 sta razkrili, da so po enajstih letih travniške ptice v parku dobesedno zdesetkane: populacije so upadle za 91 %.

Temačno podobo stanja dopolnjujejo številni vrstni popisi. Največ in najdlje smo popisovali kosca (*Crex crex*), za njegovo varstvo smo celo izvajali obsežen LIFE projekt. A koscu gre slabo, populacija na slovenskih območjih Natura 2000 upada že daljši čas, od leta 1999 v povprečju za 4,5 % na leto. Na najpomembnejšem območju za to vrsto v državi, na Ljubljanskem barju, je populacija med letoma 1999 in 2013 upadla za skoraj 60 %. Slabo gre velikemu skoviku (*Otus scops*) in smrdokavri (*Upupa epops*) na Goričkem: v petnajstih letih so se populacije zmanjšale za 75 %. Populacije črnočelega srakoperja (*Lanius minor*) in vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) v Sloveniji so tik pred dokončnim zlomom. Črni oblaki pa se zgrinjajo tudi nad kritično ogroženega velikega škurha (*Numenius arquata*).

Glavni vzrok za dramatično stanje populacij ptic kmetijske krajine, še posebej pa travniških ptic, so uničujoče kmetijske subvencije in neustrezno oblikovani kmetijsko okoljski ukrepi. Stotine milijonov evrov so bile v Sloveniji v zadnjih sedmih letih porabljene za spodbujanje intenziviranja kmetijstva. Tudi če bi si kmet želel s svojimi zemljišči gospodariti naravi prijazno, se mora zlomiti pod pritiski ekonomske prisile subvencij. Za hektar travnika bo denimo prejel 108,7 € neposrednih plačil. Če bo travnik preoral, bo poslej za njivo prejemal

vsako leto 332 € na hektar. Razlika je 223,3 €/ha vsako leto! Enako razliko bo kmet ustvaril, če bo na sveže preorano njivo posejal travo. In to ne glede na to, če gre morda za ekološko visoko vreden travnik, ki je varovan z režimom Natura 2000. Sistem varstva v Sloveniji preprosto ne deluje. V zadnjih nekaj letih se površina njiv s travo tudi na Barju naglo povečuje.

Uničujočega vpliva intenzivnega kmetijstva na okolje se dobro zavedajo tudi inštitucije Evropske unije. Da bi škodljive vplive omilili in odpravili vsaj na območjih, ki so za ohranjanje narave najbolj dragocena, so uvedli sistem kmetijsko-okoljskih ukrepov. Oblikovali so sklad, iz katerega se plačuje kmetom za dodatne stroške in za izpad dohodka, če so na kakšni parceli pripravljene nadaljevati z ekstenzivnim in naravi prijaznim kmetovanjem. In ker so problemi intenzivnega kmetijstva veliki, je temu primerno velik tudi sklad za blaženje uničujočih vplivov. Samo v Sloveniji je bilo za kmetijsko-okoljske ukrepe v letih 2007-2013 med kmete razdeljenih blizu četrtn milijarde evrov. To so nepredstavljive številke. Davkoplačevalci smo morali seči globoko v žep, da smo zbrali ta denar.

In kje so učinki za ohranjanje narave? Ni jih!

Ni pa jih zato, ker so bila ta velikanska sredstva porabljena slabo. Še več, velik del je bil izplačan za intenziviranje kmetijstva. Naj ponazorim s primerom. Država je oblikovala ukrep z oznako VTR, namenjen ohranjanju vlažnih travnikov, kjer gnezdijo ogrožene vrste travniških ptic. Če se je kmet zavezal, da svojega travnika naslednjih pet let ne bo gnojil in ga bo prvič kosil šele po 1. avgustu, je dobil vsako leto 83,23 €/ha spodbude. Najbrž ni treba razlagati, da je takšno plačilo za kmete povsem nezanimivo in da niti blizu ne pride izpadu dohodka, ki bi ga kmet imel, če bi travnik preoral in na njivo posejal silažno koruzo. Kmetje pa so imeli še drugo možnost:

kmetijsko-okoljski ukrep REJ, t.i. sonaravna reja domačih živali. Če so vpisali ta ukrep, so se zavezali, da bodo travnike gnojili le z organskimi gnojili, npr. gnojnico, in da bodo travnike kosili vsaj enkrat letno, brez časovne omejitve. Za takšno »odrekanje« so bili nagrajeni s 84,46 €/ha. Če so se za takšen tip »blaženja škodljivih vplivov intenzivnega kmetijstva« kmetje odločili na travnikih, kjer gnezdi kosec, zanj tu ni bilo več razmer za gnezditve. Za takšno plačilo v Evropi uporabljajo izraz »perverzna subvencija«. Nemara ne boste presenečeni ob podatku, da je bilo za ukrep REJ izplačanega kar 250-krat več denarja kot za ukrep VTR - 34,7 mio € proti 0,1 mio €! Denar davkoplačevalcev je bil tukaj zloračun.

Na DOPPS-u smo nad dogajanja več kot zaskrbljeni. V teku so pogajanja za razdelitev blizu dveh milijard evrov, ki bodo kmetom in podeželju razdeljeni v naslednjih sedmih letih. Opaziti je veliko truda, da bi bila nova pravila naravi bolj prijazna. Po drugi strani pa je očitno, da so na delu silnice, ki bi rade čim več denarja zadržale za intenziviranje kmetijstva.

Ptičja direktiva nalaga državam članicam, da populacije ptic ohranjajo v ugodnem stanju – populacije na sploh in še posebej na območjih Natura 2000. Pri nas pa smo priča naglemu upadanju populacij travniških ptic vsepovsod. Stanje je nezakonito. Ne le, da naša država ni storila vsega potrebnega, da ptice ne bi izginjale, pač pa z neustrezno porabo velikanskih davkoplačevalskih sredstev nezakonito stanje celo povzroča.

Ker smo izgubili upanje, da uničujoče trende lahko preobrnemo na konstruktiven način, smo aprila na Evropsko komisijo podali prijavo zoper našo državo. Zadevo zdaj meljejo bruseljski mlinci. Ti pa meljejo počasi, a zanesljivo. ●

4: Uničujoči sistem kmetijskih subvencij kmete sili, da barjanske travnike preoravajo in na njivah sejejo travo. Davkoplačevalci tako dobimo za drag denar travnato monokulturno puščavo namesto biodiverzitetno vrhunskega travnika. foto: arhiv Krajinskega parka Ljubljanske barje